

op dit terrein, willen we toch ook ter anderzijde het recht behouden, dat we thans hebben. Een recht, dat samenhangt met hetgeen de historie ons bracht. Een recht, waarvan onder andere ook het „Gereformeerd Schoolverband” reeds met zooveel zegen genoot.

De historie, die achter ligt, en die niemand meer ongedaan kan maken, heeft een toestand geschapen, die ook niet maar door een simpel wets-artikel kan worden weggedecreteerd. Het is toch vooral Dr G. J. Vos Azn, destijds predikant te Edens (Fr.) geweest, die, door zijn artikelen in het „Kerkelijk Weekblad” inzake C. N. S. en door de oprichting van het studiefonds „Schoolhulp”, dat alleen hervormde a.s. onderwijzers wilde steunen, de toenmalige Chr. Afgescheidenen dwong om op 10 Juli '68 op te richten de Vereeniging voor Gereformeerd Schoolonderwijs.

En toen, naar het woord van de „Amsterdamsche Volksbode” van 27 Mei '96, in '87 (2 Juni) „bij de stemming het verband der Vereeniging van C. N. S. tot de Ned. Hervormde Kerk was verloochend geworden”, kwam er na eenige jaren onder auspiciën van Dr Bronsveld, Dr J. Th. de Visser en Dr Malcomesus de Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs. En dezelfde Dr Vos, die certijds door zijn optreden oorzaak gegeven had tot de beweging, die leidde tot de stichting van het „Schoolverband”, zag nu deze vereeniging groeien uit een door hem opgestelde motie.

Door deze historie, die zeker aan de meeste lezers niet onbekend is, is een toestand gegroeid, die ongetwijfeld klopt op de werkelijke levensverhoudingen.

En deze historie zou door den voorslag van Dr v. d. V. S. als met één pennestreek worden vernietigd.

Maar er is meer.

Heel de gang van onze onderwijswetgeving zet zich tegen een oplossing, als in de besproken Immers het is voorheen steeds de bedoeling der regering geweest een onderwijs te geven, dat door alle kinderen kon worden gevolgd. Steeds heeft men gepoogd, de openbare school te maken tot een instituut, waar niemand zich kon ergeren. Het eenige, waarmee zich de Overheid bemoeide was alzoo de vraag, hoe zij en haar school voor het kiezen van een bepaalde richting kon worden bewaard.

In de Schoolwet van 1801 wilde men „daarlaten al het leerstellige, dat door de onderscheiden kerkgenootschappen verschillend wordt begrepen”. Kende deze wet nog bijzondere scholen, in 1803 kwam de regeling, waarbij het oprichten van bijzondere scholen niet meer vrij was, een onhoudbare toestand, die in 1806 weer werd vervangen door de vrijheid — maar welk een! — om bijzondere scholen te stichten. De Overheid bemoeide zich evenwel ook thans niet met de richtingen.

Zeker, men sprak bij laatstgenoemde wet wel van „christelijke deugden”, maar volgens Groen van Prinsterer's woord lag in deze wet „de kiem van onchristelijkheid”, wijl men slechts christelijk zijn wilde, in zoverre de algemeenheid van haar inrichting dit veroorloofde. En hoewel het „onderwijs in het leerstellige van hun kerkgenootschap” wel aan de kinderen mocht worden gegeven, was het toch den onderwijzers verboden over deze dingen te handelen.

De wetgever wilde zich — met erkenning van het feit, dat er richtingen zijn, — onthouden van het bevoorkeuen van de eene richting boven de andere; de Overheid sprak zich in deze materie niet uit.

En deze practijk is steeds die van de Overheid in ons land geweest, na dien.

Sinds het Gereformeerd karakter van de scholen was losgelaten, het karakter, zooals men het onder de republiek voor het laatst kende, was de Overheid er steeds op uit om het onderwijs, zooals zij het gaf of deed geven van de kwestie van de richtingen los te maken; en zij poogde steeds die richtingen vrij te laten — voorzover die vrijheid ook maar aan eenige richting was verleend.

Natuurlijk wordt de zaak eenigszins anders, wanneer het beginsel van de gelijkstelling in de grondwet komt, en er straks dus ook door de Overheid waarborg moet worden gevraagd in meer dan één opzicht.

Maar welke de gebreken van de wet van '20 dan ook mogen zijn — zeker niet kleefte haar de smet aan, dat zij de eene richting in ons land zou bevoorkeuen boven de andere — afgedacht nu van het feit, of de wet als zoodanig niet dichter staat bij het christelijk-historisch dan bij het anti-revolutionair principe.

Zeker evenwel is het, dat deze wet aan alle richtingen een gelijk recht geeft tot het oprichten van scholen. En nimmer heeft ook in de laatste jaren de Overheid zich bemoeid met de vraag, welke richting wel, en welke niet subsidie zou kunnen ontvangen bij het stichten van een school. Of toch?

Misschien dat het even dreigde. En nog dreigt. Immers in § 11 van de slot- en overgangsbepaling der wet, die geldt tot 1 Januari 1928, is sprake van „gelijksoortige” scholen. Dat kan beteekenen scholen van dezelfde richting. En ik meen, dat het wel is voorgekomen, dat het oprichten b.v.

van een Gereformeerde school onmogelijk was, doordien er van de aan het gemeentebestuur opgegeven kinderen, reeds op een andere christelijke school, zij het dan ook niet een Gereformeerde, ter school gingen.

Daar zit al een gevaarlijk dingetje in. Ofschoon we onmiddellijk toegeven, dat het wel degelijk kon voorkomen, wijl een weg moest gevonden om splitsing tot in het oneindige af te wenden.

Maar nu mag nimmer de noodsporg, die in het bewuste artikel werd gedaan, ons doen spreken van een principe, dat in onze wetgeving is te vinden. Niet alsof Dr van der Vaart Smit zoo zou doen. Maar we zeggen dit, om ook de tegenwerping, die misschien zou volgen, door de verwijzing naar dit artikel, van meetafaan te keeren.

De gedachte, dat de Overheid zegt: die richting mag een gesubsidieerde school bouwen, en die andere richting mag ook een school bouwen, maar krijgt geen cent, gaat tegen de toestanden bij ons onderwijs in, en wijkt af van den logischen ontwikkelingsgang van de onderwijswetgeving in Nederland. Dit nu nog afgedacht van de principiële bezwaren. Afgedacht ook van de vraag, of zelfs de grondwet een dergelijke oplossing zou gedoogen.

J. WATERINK.

LITERATUUR EN KUNST.

Een nieuw boek van Marie Diers.

Gelijkijdig met een keurig verzorgden zesden druk van het mooie, in deze rubriek reeds herhaaldelijk met waardeering genoemde boek van Marie Diers, „De brieven van den Ouden Josias”, verscheen bij denzelfden Uitgever¹⁾ de vertaling van een nieuwen roman dezer Schrijfster „Gekramde Scherven”, in z'n goudbedruken band niet minder sierlijk van uiterlijk, dan het eerstgenoemde.

Nu spraken we, niet lang geleden nog (in het no. van 12 Juni l.l.), naar aanleiding van het toen recente boek „Elsbeth” over het gevaar, dat noodwendig verbonden is aan een zoo veelvuldig en op korten termijn publiceeren, als Marie Diers doet. De lezer herinnert zich misschien, dat we daarbij doelden op het feit, dat te snelle vermeerdering vluchtige roman-bouwsels doet ontstaan zonder lijn, wijl zonder architectuur, en dat geen sprake kan zijn van dat geleidelijk groeien, dat voorwaarde is voor een kunstwerk.

De verschijning van dit nieuwe boek geeft reden, om, naast het genoemde, op een tweede gevaar te wijzen, grooter en ingrijpender nog, dan dat, en voortvloeiend uit het steeds behandelen van eenzelfde thema.

Marie Diers schrijft eigenlijk maar over één zaak, wisselend in persoonsverhoudingen wel en in rondom liggende omstandigheden, maar in wezen altijd dezelfde: de mislukking van het huwelijksleven met al het daarmee gepaard gaande verdriet. Gaaf en in zijn eenvoud schoon werd dit thema verwerkt in de „Brieven...”, ontroerend niet het minst door de figuur van den Ouden Josias zelf. Maar gaandeweg verbleekte in verdere romans de kracht van het gegeven, door steeds sterker kleuring met roman-effecten, gevolg vooral van het aldoor minder innerlijk beleven van wat de Schrijfster vertelde. Het gezonde, levenswerkelijke, dat de kracht was van de eerste bewerkingen van dit motief, ging verloren en door te veelvuldige en door te snel-opvolgende behandeling. En daardoor werd het gevaar steeds grooter voor infectie met de ziekte, die de buitenlandsche en ook de eigene nieuwere romanliteratuur besluip, het psychopathologische.

Binnenkort hoop ik in enkele afzonderlijke artikelen hierover nader te handelen. Want het is een verschijnsel, dat onze aandacht ten volle verdient, om het groote gevaar, dat er, principieel gezien, uit voortvloeit en in onze moderne roman-kunst niet meer sporadisch is. Thans diene voor het verband slechts een enkele opmerking daarover.

Het psycho-pathologische in de literatuur is, met één woord gezegd, het zielszieke, dat, als gevolg van steeds dieper en realistischer ontleden van al de troosteloosheid, wanhopige desillusie en donkerheid zonder uitzicht, den mensch aangrijpt, en in al z'n verschrikking in den nieuwsten roman wordt uitgebeeld. Opvallend talrijk zijn de romans, wier hoofdfiguur een zielszieke is en die dan als zoodanig wordt verklaard uit de omstandigheden, die zijn leven hebben vernietigd en zijn ziele-evenwicht hebben verstoord. Veelal is dan de teekening van al de trieste gebeurlijkheden, die tot dien geestestoestand hebben geleid, de inhoud van het boek. En de velerlei openbaringsvorm van dat zielszieke met alles wat er omheen ligt, en er uit volgt, zooals de moderne roman dat in beeld brengt, noemen we het psycho-pathologische.

't Is een verschijnsel, zeiden we, dat veelvuldig is, vooral ook in de na-oorlogse buitenlandsche letterkunde, en, blijkens de practijk, een ziekte van een zeer infectieus karakter.

Nu terugkomend op wat ik zeide in 't begin van dit artikel noem ik de kans op besmetting met dit psycho-pathologische het gevaar, waarop ik in ver-

band met het nieuwe boek van Marie Diers wijzen wilde. De snelle vermeerdering toch van romans met een in wezen gelijken inhoud, die echter uiter-aard gevarieerd moet zijn, werkt dit gevaar ten zeerste in de hand. Want, wil de uitbeelding van het gegeven sprekend blijven en telkens opnieuw boeien, dan moeten de kleuren vanzelf al heller worden, dat wil dus zeggen, dan moeten de verhoudingen, die worden geschetst en de omstandigheden, die zich rondom de boeken-figuren opstellen, wel voortdurend snijdender en moeilijker worden. En dan kan het welhaast niet anders, of de teekening van verstoring van het ziele-evenwicht moet de consequentie zijn waartoe men als Schrijver komt. Dat is dan geen opzettelijkheid meer, maar noodzakelijkheid, werkelijkheid ook.

Welnu, dit nieuwe boek is daarvan de getuige. Hier komt inderdaad in de figuur van Bertha de zielszieke als slot van een beschrijving tot in bijzonderheden van geruïneerd levensgeluk, en door het verhaal heen trekken vanzelf de verschijnselen daarvan steeds duidelijker op.

Een samenvatting van het buitengewoon samengestelde verhaal valt moeilijk te geven. Want allerlei gebeurtenissen, door vaak nieuw-optreedende personen ingebracht in den gang van het geheel, zonden voor een juist overzicht vermeld moeten worden. De hoofzaak echter is deze. Bertha, de dochter van een adellijke, rijke, maar zeer strenge weduwe, trouwt, geheel tegen den zin van haar moeder met een tooneelspeler (opmerkelijk, dat zelfs de persoonlijke verhoudingen bij Marie Diers zoo gelijkvormig zijn) en dat huwelijk wordt de bron van haar ellende, als ze straks met haar kinderen bij de moeder terugkeeren moet, verstooten door haar man, en bij het opgroeien der kinderen allerlei zwarigheden zich voordoen.

In haar opvattingen zonderling en in haar doen ten opzichte van de kinderen in hooge mate on-tactisch, soms te terughoudend, dan weer te voort-varend, ziet ze de kinderen van zich vervreemden en straks, door den vader opgeëischt, van zich gaan. Dan wordt de lijn van den roman verlegd, naar de beschrijving van het verdere lot der kinderen, om ten slotte weer vastgeknoopt te worden aan het punt, waar hij werd losgemaakt, als de oude grootmoeder hen weer terugvoert naar haar kasteel, waar op een der bovenvertrekken hun krankzinnig geworden moeder verblijft houdt.

Langs een bonte rij van gebeurtenissen ontwikkelt zich deze draad van het verhaal, vol van spanning ongetwijfeld en dikwijls ook met onmiskenbaar talent beschreven, maar meestendeels triest en door allerlei kwaadsappigheid soms bedenkelijk in hun strekking. En het eind, de zielszieke van Bertha, is van al die verwickelingen het oven-droeve als natuurlijke resultaat.

De titel van het verhaal spreekt daarvan reeds.

Gekramde scherven zijn door een breuk uit hun oorspronkelijk verband losgeraakte, maar weer samengevoegde deelen, die weer de oude eenheid moeten vormen. Dat kan echter niet, omdat, door het in scherven vallen, het oorspronkelijke reddeloos werd verstoord, en elke poging tot heling der breuk verloren blijft. Hier, in dit verhaal, was de scheiding van man en vrouw de breuk. De poging van Hans, den oudsten zoon, om de kinderen weer tot den vader terug te brengen, leidde tot niets, dan hun eigen ongeluk en dat der moeder, zoodat de scheuring nog veel grooter werd. Wat dan aan het slot de oude, energieke grootmoeder bereikt, die de kinderen andermaal meeneemt naar haar huis, is het krammen der scherven, die echter scherven blijven.

Zwak is dit boek niet. 't Is in z'n compositie zeker sterker, dan „Elsbeth”, de vorige roman. Een figuur als die der oude Mevrouw van Werth is zelfs een kracht-gestalte, eenigszins naar het model van den ouden Josias geboetseerd in haar strak vasthouden aan eigen inzicht, haar streng en schijnbaar koel optreden tegen haar kinderen en kleinkinderen, haar ook ietwat vreemdsoortige opvatting van het einde der levenstragedie van haar dochter; van welke eigenaardigheden echter liefde en trouwe zorgzaamheid de duidelijk merk-bare achtergrond is. De psychologische ontleding van deze figuur is goed, evenzeer als die van dat decadente vader der kinderen, den tengerlozen tweeden zoon, de zachte, lieflijke dochter Else.

Maar het onmiskenbaar psycho-pathologisch karakter van den roman maakt hem voor ons toch onaannemelijk en ook liggen de factoren, die daartoe leiden, buiten de sfeer onzer waardeering.

C. T.

PERS-SCHOUW.

Schriftverklaringen wetenschap

De „Overtoomsche Kerkbode” is door het ingezonden artikel van Prof. Buytendijk en het daarop volgende antwoord van Prof. v. Gelderen in het middelpunt van veler belangstelling gekomen. En, gelijk het moet gaan, zoo verliep het ook hier: niet ieder begreep aanstonds de strekking van het debat, wat ook geen wonder was, nu de eerste inzender reeds lang gepubliceerde resultaten van gereformeerde wetenschap had voorgesteld als geheimzinnigheden, die het volk onthouden waren. Het volk moest hier wel argwanend worden; in dat resultaat bereikte Prof. B. hetzelfde als de door hem in den ban gesloten ketterjagers. Goed

wonder, dat vermeld te adres van Pa komt:

Ik ben en ik vin- neer ik U schappelijk klaring des

En want (in verba ruimte tus overtuiging En dan zij moet ik l willen hot eens zoo zijn voor Heeren g „rijp” beh soren en

Nu moe ernstig pr handelen ongeleerde len geen kunnen re Wij will Woord, d Bijbel, pas tenschap a waarnaar

Wij, „or trouwen n nu niet, geringste mensc, v

Op dit st bescheid ge

Mijn zoek Ik wen dan kon Schrift: „ maar ver Doch nu harder aar apostolisch toon.

Kijk een de tijdruin 28 jaar ge En gij, die over dat p tuinging zijt gij komt niet rijp v een boozee de mensche heeft aan schonken, van Christ Geest van nis van h aan Zijne tenschap, l delijk Woo dankt aan studie van verklaart doet ge dan menschen

Zulk ee wellicht v moedelijk voor de Als die o uit uw sch de Schrift vatingen in den gr eerbied vo

Die eerb naamate lger zijn. wat zich i Het betreft onzes God onderwezer ning van Dat Woord mijne gebe maak ik t wereld die of dat u ni verklaring

Nu is h misdraagt Ik kan dy tusschen N gij niet oo mijner opv verklaren: voor God. ting van p Nog eens, misdraagt j God. Nu

Opzicht on van den pl begaat ge Heere God beteekeuen, is in strijd Christendom van Oud tegen den

Ge vraag de 20ste e 18e eeuw? valeren ho